

יוסי גמזו פּוֹרִים שְׁפִיל

"הדרמות הכי עסיסיות בתיאטרון הן אלה שאותן אין הקהל רואה אף פעם
משום שהן אינן מתרחשות על הבמה פי אם מאחורי הקלעים..."
(סיומ'קה רְקוֹיזִיטְנִיק, פועל-במה ותיק, בספר-זכרונות שלא פורסם עוד)

מפל תלבושות ליצניו, לולייניו וקוסמיו של ה-Circo Gonzales היה סאמי גולדמן לבוש בשעה זו פחות מאדם הראשון. לו, לאדם, כשגרש מגן-עדן, היתה לפחות גְרָדְרוֹבָה ("גאטקעס" תפורים מְעֵלִי-תאנה), אך לסאמי - אפילו לא פייג. אמנם, כאחד שגדל בחיקה של אמו ובחיק "מאמע לושן", ידע מן הסתם פי גם "פייג" תאנה הוא, לכל הפחות בלשונן. אך פרגע רחוק היה הן מחיקה של ה"מאמע" והן מן ה"לושן". ודווקא פעת, בבורחו מן הבעל - אפילו מחיק זוגתו. רץ לו איפוא עלם-חן יהודי באחד מלילות ארגנטינה, נס על נפשו מחמת דון גוֹנְזָאֵלְס, חשוף ומעורטל כמו האמת העירומה. לולא ששכח אותו בעל קרָנֶן להטעין אקדחו בתחמושת, היה כבר אותו פִּיסְטוּלְטוּ הופך לקוֹטְלְטוּ את נער-הפז. אלא מאי, מרובים רחמי הבורא יתברך ואפילו בְּחוּשׁ: בעוד הַקְרָנֶן אץ לנקום בְּחַרְמֵן וְקִנְהוּ שְׁלוֹף בידו, הֶלִיט שר-של-לילה, הוא-הוא המלאך חֲשִׁיאל, את עֲרִית בְּחוּרָנוּ, עד פי גם הוא, הקוסם דון גוֹנְזָאֵלְס, נואש מללכוד את טרפו.

כל זה אירע לא הרחק מחניון הקירקס, בשולי עיר-הפֶלֶךְ, היא סאַנְטָה רוֹזָה אשר על גבולה של הפּאַמְפָּה, ערבת המישור. לכל אדם, אומרים, דולק פוכב אי-שם למעלה, גם לכוכב-תיאטרון לעתיד, לעתיד שאיננו רחוק. אך סאמי רחוק היה אז מלְצַפּוֹת זאת שעה שנמלט כְּאֵיל זה (אף שאֵיל כידוע אינו פילאנטרופי פּסַאמִי דנן: הוא מצמיח קרניים רק לו לעצמו, מה שאין כן צדיק כְּרָב סאמי. זה, הנדיב הידוע, הצמיח אותן על ראשו של ה"בוֹס"...)

בשנים שתבואנה ידרוך פוכבו לאורן של כמה ושל רַאמְפָּה, אך הפעם דרך לו אורה של הפּאַמְפָּה, אותם מרחבים ללא גבול. סְהַר עגול ובשל פְּשִׁיחוֹת-חמדותיה של אנה-מְאַרְיָה, אשת חיקו של אדון-הקירקס דון גוֹנְזָאֵלְס, יאיר את דרכו. בפתאום נתגלה לעיניו מאהל של בוקרים ארגנטיניים, "גאוצ'וס": אלה רוכבי הסוסים הלוכדים במחי "לאסו" כל פר משתולל. מאחר ששיכְשֵׁף שם "אַרוֹיו" שְׁלִיו (שבארץ-הקודש שמו "יֶאֱדִי") לא ייפלא פי טבלו שם ה"גאוצ'וס" טבילת-נְהַגִּין במימיו. סאמי, עירום פביום היוולדו (פְּלוֹס הבדל אחד קטן, זה שהגיל מוסיף לו בִּוְנוֹס עִם כל שנה נוספת רק למען תְּפוּצִינָה אותן אנה-מְאַרְיָה שנישאו לְאִימְפוּטְנֵט) קָרַב אל גדתו של הפלג, מקום בו רָעוּ בלי עולו של שום בעל - מה שהזכיר לו את אנה-מְאַרְיָה - סוסי חבורת הבוקרים. שם, באותן יעילות וזריזות שְׂבִיחֵן שִׁמְשׁ ערב בערב מין אסיסטנט המגיש אבזרי "הוקוס-פוקוס" ל"בוֹס" בקירקס, עָט על בגדיו של אחד הבוקרים שהיו מוטלים על העשב, הוסיף לכך זוג מגפיים, סוּמְבֶּרְרוּ, אקדח ואשפת-פדורים. ותיכף, חמוש בשללו המרהיב, לא ביזבז גם שניה מיותרת: לבש וחבש ונעל וגאל את עצמו מגזירת ה"סטריפטזו". כך, בלי היסוס, גם צירף לכך סוס וּבְרָךְ את בוראו רב החסד, שְׁכֵן רִיבּוֹנֵנוּ מלביש עירומים ודואג, כמו בַּבְּאֵנְק, לכִּסּוּי...

כמה שעות רכב (לְרִכּוּב למד עוד שם, ב-circo) הרחק מן הַנְּאֵדִי ההוא ועמוק אל הלילה הזר, החשוך? זאת לא ידע וגם אילו ידע לא היה מְמַתֵּן את הַטְּמָפוּ: מי שנוסף לגניבת לב הבעל גנב גם נְכֶסֶם של בוקרים, אוי לו אם לא יִחְפֹּז וינזק על נפשו כל עוד רוּחַ בו, presto, עד שימצא לו מיפלט ומיסתור מידו השלוחה של החוק. אך פתע, כפּאַטָה מוֹרְגָאנָה, ניגלו לו אי-שם, על פניו

של האופק, אורות לפידיים מבליחים מרחוק ועמם גם קולות בני-אָנוש. מה מסתבר? מסתבר פי כפרי האיזור חוגגים איזו "פִּיִּטָה" בה הם צופים, ראשונה בחיי יושביהם, במופע-תיאטרון. סיעת שחקנים בחסות הסניורה אָויִטָה פֶּרוֹן הנודעת עמסה על שיכמה את ביצוע "אוֹתְלוֹ" בפני דִּלְתוֹ של העם. במה מאולתרת בעומק ביקעה, שגבעות מקיפות לה כגורן, ריתקה אל הצִנֹּת הנע על קרשֶׁיהָ את כל כפֶּרֶיִי הסביבה. אור החשמל שהפיק גנראטור נייד שהִזִּין את הראמפה הגִּיָה את פני שחקני הטראגדיה בזוהר טְקְסִי ומבעית, ואילו אורו של הסהר בלבד כמו גילף במפְסֶלֶת של בֶּהֶק את פני הצופים היושבים על הארץ צפופים במוֹרְדוֹת הגבעות. הם באו לכאן מביקתות החימר והקש, מְפּוֹאֲבֵלוֹת העוני, מי בסוּמְפֶּרוֹ ומי בְּרִידִד-צמר-כבשים על עורפו או עורפה. סאמי נותר מאחור על סוסו והשקיף מגובהו על הדראמה, איש לא ראהו ואיש לא זִיָּהוּ בְּחוּשֶׁךְ ההוא הִלְיִלִי. שעה שישב שם על פני בהמתו הגנובה וצפה בֶּאֱטֵרֶאקְצִיָה, היה כבר מופע זה קָרֵב אל קיצו אך עדיין ציפתה הפתעה. לא, הוא ודאי לא יכול היה כלל לנחש את טיבו של הֶהָלֶם, שתוך פְּדָקָה-דְּקָתִים ניחת עליו שֶׁם ועל כל הקהל. אך חוץ מאותו סְנִיור שִׁיקְסִפִּיר עצמו, מְחַבְּרָה של אותה הטרגדיה, הוֹבֵרֵר לוֹ כִּי גם הגורל מחַבֵּר לוֹ טרגדיות מרות מְשָׁלוֹ. עוד השחקן, מְגִלְמוֹ של אותלו, לופת את צוואר דְּסֶדְמוֹנָה, קם משורות הצופים איש כפרי אחד, קת אקדחו בידו. "תוריד תִּיָּד מִן הַסְּנִיורָה, היא חֲפָה מִפֶּשַׁע!" הרעים בקול על הארטיסט ואקדחו שלוף. מאחר שלמד האֶקְטִיור הנכבד, במרוצת חינוכו הדראמאטי, כי אין להתיר לה לשום פרובוקאציה לקטוע את חוט-המִשְׁחָק - המשיך לשחק את אותלו על אף האקדח והאיש האוחז בו, בעוד כפותיו על צוואר דסדמונה הודקות את הידוק הקינאה. - "תוריד תִּיָּדִים אמרתי לך!" שוב חזר הכפרי והתריע. אותלו, אמוֹן על ה"קוד" הדראמאטי, הוסיף שם לחנוק את אשתו. - "אם יָתָה לֹא משחרר אותה עד שאֶסְפֹּר עד שלוש," שב האיש והיתרה בו, "אשחיל בך, הוֹמְבֶּרָה, כדור-הרגעה," וכוֹנֵן למולו את נִשְׁקוֹ. שוב התעלם השחקן מדבריו בגבורה ראויה לכל שֶׁבֶת, בְּמִקוֹם לבָּאָר מה בין אֶקְטִי תיאטראלי לְפֶאֶקְטִי קרימינאלי צפוי. רק שפתאום, כשִׁיָּרָה האקדח אל ליבה של טרגדיה כפולה זו, היה כבר אותלו מוטל על קרשי הבמה לא פֶּאֶקְטִי אֶךְ כְּפֶאֶקְטִי. אותו רגע קלט הַיִּירָה הנלהב מה עולל לְשִׁחְקֵן חף מִפֶּשַׁע. הוא פיוֹן את נִשְׁקוֹ אל מִצְחוֹ של עצמו וקיפד באחת את חיוו. קמה מיד מהומה וקריאות "דוקטור! דוקטור!" פילחו את החושך. אך עד שהגיע הדוקטור נותר רק לקבור שם את שתי הגוויות.

ביום-המחר נערכה הקבורה, בְּרִשׁוֹתוֹ האישית של הכומר, לא בבית-העלמין של הכפר הסמוך אלא דווקא לצד הבמה. קָהָל אלפים מכפרי הסביבה ופמליית הגברת אָויִטָה, שמעו איך קוראת רעיית הנשיא את דברי הפייטן האנגלי. "כֹּל הָעוֹלָם בְּמָה," אמרה, "וְכֹל הַפְּרֶסוֹנִס אֶרְטִיסְטִס. כֹּל איש מִשְׁחָק אֶת הָרוֹלָה שְׁלוֹ וְכֹל הוֹמְבֶּרָה מְחִלִּיף תְּפִקִּידִים." על קברם המשותף של הנרצח והרוצח כבר הוצבה אנדרטת-שִׁישׁ שנחרט בה אֶפִּיטָף. "כָּאֵן קְבוּרִים זֶה עִם זֶה כְּאֲחִים לְגוֹרֵל," נֶאֱמַר באותה אֶפִּיגְרָמָה, "תַּחַת אֶבֶן אַחַת וְרָקִיעַ אֶחָד, בְּחֻשְׁבַּת עֲפָרִים הַשְּׁלִי/ו הַשְּׁחָקֵן הַמְשָׁלֵם, הַגְּדוֹל מִכֵּלֶם, שְׁלָקַח אֶת הַלֵּב אֶל הַדְּרָאמָה/ וְאִתּוֹ הַצּוֹפֵה הַגְּדוֹל לֹא פָחֹת, שְׁלָקַח אֶת הַדְּרָאמָה לְלֵב."

*

מאז אותו לילה נגמל סאמי גולדמן מפל מיקסמיו של ה-circo. מה ששָׁבָה מעתה את ליבו היה קסם אורות הבמה. מאי נפקא מינה אשתו של גוֹנְזָאֵלְס ולוא גם מין נפקא נאה היא אם כל אינְוֵנטֵר תְּמִדוֹתִיהָ הפיסי אינו שוֹנֶה דראמה אחת. אם מִשְׁחָק ה"נְדָמָה לִי" הזה הקרוי תיאטרון פה מסעיר את הנפש - שזה, הארטיסט ששיחק את אוֹתְלוֹ, סופו שלא רק ח י אותו כי אם גם מ ת עליו - אין זאת כי אם איזה סם מְמַכֵּר, איזה סוד נעלם, איזו מֶאֱגִיָה, טבועים בו כאבן שואבת, כסוג של פישוף, בְּמִיקְצוֹעַ הזה. הוא חזר לבירה ונרשם ל"אוֹדִישֵׁן" ב"יִידִישְׁעֵר טְעֵאָטְעֵר" שבלב בוֹאֲנוֹס אִיִּרְס, שיחק כסטאטיסט ב"אחים אשכנזי", ב"עֶמֶד", ב"הגולם" וב"טוביה החולב". כשהגיעה לְעִיר לסיבוב-הופעות להקה מפלשתינה שדיברה בלשון-הקודש, הפך לבן-חסדו של הפוכב הפריזמאטי שחש בְּפוֹטֵנְצִיָּאל שְׁבֶּאֱקְטִיִּירְצִיָּק הצעיר. שמו של האיש שגילה את הגולד שפגולדמן היה א. פֶּרְדִּיקֵן, הוא פרש מ"הבימה" שעה שביקרה בְּמִנְהֶטֶן, בשנות השלושים. כדוגמת פֶּאֹול מוֹנִי (הוא מוֹיִצֶ'קָה וייספרוינד) ובולוף (הוא יוס'לה בולְקִין) שינה אז גם פֶּרְדִּיקֵן את שמו

ל-Fred Kean, על משקל Edmund Kean האנגלי. זה, מגלמה המופלא של גלריית דמויות הגאון השייקספירי, שימש לו לפרדקין דוגמה ומופת אף כי חי במאות הקודמות. מעולם לא ראהו אמנם על במה אך שמע את שמעו ממאקס ריינהארדט כמו ששמע מוכטאנגוב אודות סטינסלבסקי, רבו הדגול. אותם ימים היתה לפרדקין גם עֲדָנָה ביידיש, ב-Second Avenue, אבל עֲדָנָה קצרה מאוד. "אם אין לה ליידישקייט דור של הקשכדיקייט, זה המוליד יורשי-עֲצָר, אין לה עתיד," כך אמר פְּרוֹאָה את הפתובת מותנית על הקיר. לימים נסתבר כי צֶדֶק עד כאב, היידיש בְּמִנְהֶטֶן פשטה יד ולא רק רגל. שב איפוא פרדקין, זנבו בין רגליו, לְעֵבְרִית וְלְעִיר תל-אביב. כאן, במפתיע, הפך לאהוב הנשים ומסמר הבוהמה. "אמן פֹּרְהָ מאוד," רטנו כל אלה שקינאו בו, "מִפְּרָה כל קרקע-לא-בתולה בפרדקינים קטנים." לא מעט ילדים שישבו בְּאוֹלָם בְּלִיַּת אֲמוֹתֵיהֶם החסודות וְיִפּוֹת-הַטּוֹהַר בהצגה יומית לא הֶעֱלוּ כָּלל על הדעת כי הם יורשי-הַיֶּצֶר ואיש זר זה - מולידם.

את סאמי הביא בשובו מאותו הסיבוב על בימות ארגנטינה על תֶּקֶן של אב רוחני שאימץ לו מין בן-טיפוחים, "וונדער-קינד". כאילו הוא עצמו יושב על סטאטוס של לי סטראסברג וסאמי הוא הבראנדו שבקע מביצתו. הוא הינחהו בדיקציה, בְּנִסְטִיקוֹלֵאצִיָּה, שינן לו את איבסן וצ'כוב, ליטש את העברית שלו, תירגל איתו אָטִיוֹדִים, לימד אותו פיתוח-קול, עשה ממנו מְעֻנָּשׁ. בְּאֶרֶץ שְׂפָה "אֲחֵרֵי המבול" היא סימת כל תופס-עמדת-פוח ואיש לא מכשיר לו יורש-לעתיד פי מובטח לו לחיות לעולם, בלט רוחב-לב זה פֶּאָקט של טירוף או כְּטֹרָאנס-התאבדות מאזוכיסטי. "כל מנהיגינו," אמרו לו רעיו והזכירו כל קנאקער מזקין, "דבוקים במאה עֲפֹז דְּבֶק-מגע אל פיסאם בין קרנות המזבח - ואילו אתה מחמם בחיקך ציפעוני שיבלע אותך חי".

ממש אותה עת, בתקופת נישואיו לאשתו השניה, חִיָּקָה זֹנְדֵיהִים (רזה, מחודדת ומי שפירקה לו אט-אט ובמסירות את נישואיו הראשונים) ניהל דון ז'ואן זה רומאנצ'יק רֶזֶרְבִי עִם מִי שחִיפֹתָה לו ב-pipe-line (עובדה פה באנאלית שכלל לא הפריעה לעוד שלושה רומאנים סימולטאניים, בצד). שְׂמָה של עֲגֵלָה תורנית זו בְּעֶדֶר של פרדקין היה ציפי סוסקין, בוגרת "בית צבי" ופצצה מתקתקת של אָגוֹ ואמביציה נטולי כל עֲפֹבוֹת. היא היתה מרופדת היטב באותם איזורים פְּרָתִים בגיורתה העגלגלת, שפרדקין, שֶׁקֶץ בְּשֶׁדֶפֶן רזונה האֶסְקֵטִי-דוקרני של זוגתו הנוכחית, שָׁמַח להושיט לה יד-עֶזֶר בְּמָקוֹם אגודת-שומרי-מישקל (משמע: הושיט לה ש ת י ידיים) בכך שהדגים לה דרכי הַרְזִיָּה ושיטות שריפת קְלוֹרִיָּוֹת מענגות הרבה יותר. בחדר נסתר במלון תל-אביבי (שָׁבוּ, ברוב דיסקרטיות, היה קליינט קבוע) היה מלטש איתה צרור מיזנסצנות לכל הצגה בה פִּיכְבָה. סאמי שימש לו אֲלִיבִי תמידי בשובו אל ביתו עם אור-שחר. "נשארתי ב-green room עם גולדמן, לשתות קצת," היה מחרתת לה, סחוט. אלא שחִיָּקָה, למרות גימגומיו, לא קנתה את הלוקש הקבוע. יותר מדי הִבִּינָה איך פועלת הקומבינה שְׂפָה הדיחה היא את זוגתו הראשונה. אותה תקופה הציג התיאטרון להיט ידוע, "ביקור הגברת הזקנה" של פריריך דירנמאט. חִיָּקָה גילמה את הגברת ופרדקין את מי שִׁירָד לחייה שעה שהיתה עוד בת-כפר עניה שהגיעה לעיר הגדולה. בְּסִצִּינָה מסויימת אמורה היתה לסטור לו לערס הזה, בכוח, כְּפֹתוֹב בְּמַחֲזָה. כל סטודנט-דראמה שנה ראשונה כבר לומד איך עושים זאת "כאילו": איך מְפְּלִיקִים פֶּה סטירה וירטואלית ואיך יוצרים אֶפְקֵט מבלי לגרום לשום דְּפֶקֶט. אך חִיָּקָה שכרה לה מישרד-חקירות וממש שעתיים בטרם עלה המסך על אותה הפרמיירה קיבלה ממישרד זה, פְּשִׁי, צרור תצלומים של מיטה חטופה בכיכוב בעלה הלואיִאלי ומי שליטשה עמו שָׁלָל מיזנסצנות, הסוסקינית היא מאגודת-שומרי-מישגל.

עלתה איפוא חִיָּקָה ישר לבמה כמין גברת זקנה, דירנמאטית, נושאת ארנקה בשמאלה ומקלה בימינה וסודה בליבה. שעה שהגיע הרגע לסטור לו לפרדקין נותר זה רגוע: הן כל חזרה שנִכַח פה עד הִנָּה עברה תודה לאל ב"פֶּלִיק" פיקטיבי, מדומה. זה שאותה זוגיות שהוא חי פה עם חִיָּקָה אף היא מדומה היא וזה שתפקיד בעלה הלואיִאלי פיקטיבי אף הוא, כְּזֹכֹר - כלל לא הטרוד אותו, כל החיים הם הרי פּוֹרִים שְׂפִיל, פִּדּוּע, ואם בחייו של שחקן מדובר זו קומדיה-דל-אָרְטָה ממש. עוד הוא פולט את תחמושת הַרְפְּלִיקוֹת כמו מרגמה משומֶנֶת, עוד הוא מוכן להגיש לאשתו את לְחִיּוֹ כהמלצת אותו נוצרי, בן הנגֶר - תקעה בו חִיָּקָה "שוֹס" ששום קאסאם

ושום קטיוושה לא ישתוו לו בהלם ולא בטיבה של אותה הפתעה. אם נאמר "סטירת-לחי", "מפה", "חבטה", או אפילו "סניקה" ו"פורמיזא" - לא נתאר אלא אפס קצהו של מה שספג שם החניוק. רק בשפה ששיחק בה בימי Second Avenue שלו, עם מוריס שווארץ ויוסיל בולוף, יש "שמיר" ויש "פלאסק" ויש "פליק" ויש "פראסק" ויש "פאטש" ויש "קלאפ" ויש "זעץ". פרדקין צנח מתעלה על קרשי הבמה לחרדת כל הצוות. איש בקהל לא הבין מה קורה כאן זולת שמישחקו היה אותנטי להפליא... כשנשא בפרימירה של "יוליוס קיסר" את הספיץ הנודע של אנטוניוס, תיאר בשפתו של רב ויליאם מסטראטפורד מיבצע אקרובאטי דומה. "מה נפילה היתה זו, הנה, בני רומי," סח בפאתוס, ולא נותרה שם עין יבשה בין הצופים. כבר עמד מנהל-הבמה להזעיק טלפונית את ד"ר שפירא, אולם פרדקין, שכתם כחלחל של "פנס" אֶלְגֵנְטִי קישט את עינו - מה ששיווה לו הוד-קדומים של מין בילעם שותום-עין) פקח שם עין תורנית, כמו זאת של בן-בעור שאתונו גרמה לו פזכור לקבץ' ברגל (בעוד שחיקה אף הגדילה לעשות מזה והעניקה לו לפרדקין מין נוק-אאוט טכני) ובפליאה גמורה שאל בלחש: "זאת - על מה?" חיקה, אף היא שחקנית משופשפת, החזירה לו רפליקת-קונטרא: "על מה? על דברים בעלמא עם אותה העלמה" וחזרה והלמה... פשניסה אותו נעפץ לפקוח שנית את עינו הפחות מצ'וקמקת שלפה לו הישר מעומקי ארנקה את אותם תצלומים מפלילים. פרדקין מילמל: "מצטער, מעידה... -" "מעידה המעידה על טיב השואנץ", זרקה לו חיקה. אך עד שעיפל כבר ירד המסך על אותה מערכה ובו-זמנית - על נישואיו.

שנתיים לאחר-מכן עלה המסך על "המלט". פרדקין, נשוי זה שנה בשלישית והפעם לסוסקין הנ"ל (מי שתפחה בשל כך מרוב נחת על אף כל שריפות הקלוריות) לא רק בים את השלאגר הקלאסי כי אם גם גילם בו תפקיד. הוא שיחק את רוחו של המלך המת, אך למרות מיעוט-אורפו של התפקיד האפיזודי גנב בקולו השליאפיני-חם את ליבו של קהל הצופים. איש מצופיו לא שיער כי שעה שגילתה רוח-מת זו להמלט את סוד מזימת המלכה-האם גרטורד עם קלודיוס, אחיו של המת - נגלה גם לפרדקין כי גרטורד, היא ציפ, מלטשת אף היא מיזנסצנות (עם המלט, הוא בן-טיפוחיו סאמי גולדמן) ומצמיחה לו לא רק קרן אלא גם ריבית. כך נתממשה אסירות-תודתו של אותו ציפעוני שהפראיר שב וסיפק לו מיקלט בחיקו החם עד שלמד להפיש. כך נתברר כי מלבד מחזות שאוהן של הראמפות מגייה יש מלודרמות נאות לא פחות גם בצל אחורי הקלעים.

*

כל זה גרם לו לפרדקין לשכב (אך הפעם - לגמרי ב"סולו") חודש ימים במיטת בית-מרפא גריאטרי אי-שם בשרון. הוא, שהורגל להפגין ביצועיו בתנוחה זו תמיד רק ב"דואו", אוי לבושה שנידון לה לפתע: לרבוץ בה, אך רק עם עצמו. כמי שנחשב עד אתמול ללא שמץ עירעור לקיסר הבוהמה אכל לו עכשיו את הלב על אותם אידי מארס שלא חש בהם כלל גם פשהיתרו בו רציו פאותו העיוור בו זילזל יוליוס צ'אר, זה שלמרות עיוורונו הפטאלי היטיב שם לראות מכולם. פשקרא בעיתון על פלולות זוגתו עם הברוטוס שלו, סאמי גולדמן, מי שלמרות שגידל ורומים וטיפח אותו זה שנים, פשע בו כדבר הנביא בן-אמוץ וחרש כדבר שמשון בעגלתו המתברדקת, נתקף בדיפרסיה קשה ונזקק לטיפול פסיכיאטרי דחוף. כל זה ניחת על ראשו כמין רעם-פתאום והפך בו לפתע פואזיה לפרוזה וקוניאק ל"פרוזאק" וטרענערער (חרמן-אמן) לטרנאנטע (שבר-כלי). כשראו מטפלו כי אינו מתאוושש נועצו בקולגה ניו-יורקי. זה, שאביו ז"ל היה חובב יידיש בשנות השלושים, שלח שי. זה היה תקליט stand-up ישן וחורק אך מצחיק עד דמעות בשפת יידיש. "אם זה לא יצחיק אותנו," סח אותו shrink, "אז אינני יודע מה פן." הוא צדק אבל רק בחציו של ה-case: זה לגמרי לא הצחיק אך הדמעות זלגו בשפע. פרדקין זיהה באותו קומדיאנט את עצמו שכונה אז Fred Kean. הוא נזכר במצחיקן הצרפתי הווירטואוזי ז'אן גספאר דביורו הפנטאסטי. זה, מנצחו המופלא של פירז, הביש-גדא הנצחי של הבמה הצרפתית, סבל דיפאון ופנה תחת פסות שם בדוי אל רופא פאריסאי: "תן לי תרופה למרה השחורה שלי, דוקטור, אני מתמוטט." - "אם תלך לתיאטרון Funambules," אמר הדוקטור, "תתפקע שם מצחוק מקומדיאנט אחד, מזהיר. אין פרצופו, בשעה שאינו מאופר, מיועד ומוכר לי, אך יש בכוחו להצהיל גם אבני מצבות בפר לשוז', בית-הקברות העירוני." - "מה שמו?" שאל נרגש הפציאנט הדפריסבי (אף כי הדוקטור לא פירש נכון את ריגשתו). - "דביורו, ז'אן גספאר

דְּבִירוֹ, "סח הדוקטור, "פצצה של הומור וקומדיה. אתה, מוֹן אָמִי, רק תעיף בו שם עין וכבר תתרפא מהפל"...

*

בוקר אחד צץ לו דְּנָקוּ דגן, אמרגן התיאטרון המסחרי, בבית-מרפא זה. חמוש בחיוכים וזר ענק של גלאדיולות, ערך ביקור חולים מרהיב לפרדקין התשוש. פרדקין, כמי שמיטיב להפיר את טיבם של יחסי-אנוש בְּבְּרָאנְיֹת ה-**show business**, לרגע לא חשד בו באורחו הפילנטרופי כי אין בו בביקור הזה גם אינטרס סמוי. ואכן, לאחר שדלל, כצפוי, מעיין ה"מה שלומך?" ושאר הבולשיט הסמול-טוקי, נגלו קלפיו של דְּנָקוּ זה וכבוד האימפרסארי שפך ליבו גלויות באוזני פרדקין החשדן. מדבריו נסתבר כי הַיִּפִּי שלו, הצלחת המְחֻזָּמֵר שאותו יבא מברודוויי - "כְּנָר על הגג", המכניס לו מיליונים - צפוי לחיסול פתאומי. למה ואיך? הפוכב הראשי, הלא הוא סאמי גולדמן שהושאל לו מ"הבימה" (שרק לפני שנים ספורות היה סטאטיסט וכלומניק ורק תודות לפרדקין לא נשאר כך עד היום) נראָה כי השָׁתֵּן עלה לו לראש והראש נסתחרר פרוֹלֵטָה: כל הוספה במשכורת, כל בונוס, אינם משביעים את הַחֲנִיּוֹק. כִּיּוֹן שְׂנֵדָמָה לו כי אין לו תחליף, עורך הוא על פיסיו של דְּנָקוּ אַמְבוּשׁ מְדִי ערב. אך נתמלא האולם בקהל שקנה פרטיסים במאות, יושב לו הַסְּטָאָר בחדר-האיפור, עטוי בתלבושתו המפורסמת של רַב טְבֵּיָה, בכובע-הקֶסֶט וּבְזֻקְנוֹ המיתולוגי, ואף שכבר נשמע צילצול שלישי - איננו זו. אץ מנהל-הבמה המודאג ורוטן: "הקהל מתעצבן כבר. אנא, מר גולדמן, עֲלֵה לבמה פי אחרת יהיה פה פוגרום." גולדמן איננו מואיל אף למוש מפיסאו, כמו הרבה חברי כנסת, כאילו הוציא עליו שטר של קושאן או מוֹנֵה פֶּה לשור-ביטחון. כשהחלה לבקוע, מצד האולם, מקהלת קריאות-הזעם "אֶת הַכֶּסֶף! אֶת הַכֶּסֶף!" פרץ לְחֻדֵר-האיפור כטורנאדו גם דְּנָקוּ עצמו וצָוּחַ: "מה מתרחש כאן לכל הרוחות? תעלה על הבמה אבל מיד, מר פרימאדונה!" - "לא מתחשק לי", ענה האורקל, מרביץ חיוך של "קפוז' לי" וקופא תחתיו פספינקס. דְּנָקוּ דגן, אמרגן-הצמרת, כבר חש איך קופצים לו הפיוזים, אף כי הפיר שיגעונות של ארטיסטים, הפעם איבד סבלנות. "אולי תסביר לי מהי הַסִּיבָה לַכֶּךְ?" הפציר בו, "לפני שיפרקו לי שם את כל המושבים." קול הקהל בָּאוֹלָם שוב הידהד באוזניו, אך פעת בקְרִשְׁנֵדוֹ, כמו באוזני יהושע (ב"שמות" ל"ב) "קול הַעֵם בָּרָעָה". - "סיבה?" זרק לו סאמי כמין עצם לפני כלב, "פשוט מאוד לא בא לי, אין לי מוֹזָה, אין לי mood." - "יש כאן קוֹנֵי פרטיסים שרוצים גם ת מ ו ר ה ל כ ס פ ם !!!" רתח דְּנָקוּ. - "לא, אין לי mood", היה גולדמן משיב, "אבל שטר של אלף דולר ישפר לי אותו פיקס"...

בלית ברירה, בלחץ הקהל המתפרע, נכנע לו איפוא דְּנָקוּ לסחטן הנכלולי. סאמי שילשל לכיסו את השטר ועלה לבמה זְחוּחַ-דעת. דְּנָקוּ חרק בשיניו והרגיש איך האולקוס שלו מגביר גאז. אלא, כִּיּוֹן שְׂכַדְבֵר הפיתגם "עֵם הַאֲכָל גַּם גִּדֵּל הַתִּיאֲבוֹן", חזר העסק. ערב בערב גדלו שם מחיר הסחיטה וּחֻמַּת הַנְּסַחֵט. עד שהבשילה תרופת-הפלאים במוחו הקודח של דְּנָקוּ: פרדקין הוֹסַע בַּתְּנָאֵי קוֹנְסֵפִירָאצִיָה מְבִית המרפא אל העיר. הוא אושפז במשכורת מלאה ושְׂמָנָה בביתו של הד"ר שפירא (בין בית תיאטרון-הצמרת של דְּנָקוּ ובית-העלמין הישן). מְדִי לִילָה בלילה, סמוך לשעות הקטנות היה טאקסי מגיע. פרדקין וד"ר שפירא היו נכנסים בְּגִנִּיבָה לתוכו. נהג-המונית הפיקטיבי היה לא אָחֵר מאשר פְּרוֹיִקָה גרינשפן, במאי הצלחת ה"כְּנָר על הגג" שהדביק לו שפם, לכיסוי. כמו בְּמִיבֻצֵע של שליחי ה"מוסד" בתחומי טריטוריה עויינת היה אותו טאקסי עושה מסלולו בדרכי-עקלתון כמו לבלבל את האויב. איש לא היה מעלה אף על קצה דעתו בשעה זו של לילה מה מתבשל כאן ואיזו קומבינה קורמת כאן עור ואיפור. פרדקין, כאילו הוזרק לו הורמון-נעורים או תידלוק של וִיאָגְרָה, שוב נתלקחה אדמימות בלחיו וענן הדיפרסיה נמוג. גרינשפן היה מנווט את הטאקסי דיסקרטית אל בית הטְעֵאָטְעֵר, דְּנָקוּ היה מחפה בכניסה אחורית ומוביל לבמה. זו, הבמה הריקה מאדם אבל לא מריגשה מחשמלת, היתה משמשת להם כזירת-חזרות בלי צופים ובלִי קֶאָסֵט. גרינשפן היה מתמרן טייפ-רְקוֹרְדֵר שפל השירים מוקלטים בו. דְּנָקוּ שימש כלחשן למיקרה שבו פרדקין ישפח את הטְקֶסֵט. את רְפִלִיקוֹת הַצָּוֹת, לְמַעַט אותן של טְבֵּיָה, פולט היה גרינשפן מתוך האולם כמין "מְדִיוֹם" נסתר, קול מְאוּב. חייט מְשִׁיח' מוֹנֵס, שאיש לו גילה לו לְמִי או לְמָה הוא טורח, שקד על תפירת תלבושתו של רַב טְבֵּיָה מבלי שיִרְאָה את לֹבְשָׁה. כל שניתן לו היה צרור מידות שְׂמֵדָד אותן דְּנָקוּ על פרדקין ודְּמִי-לא-יחרץ,

בנוסף על שְׁכָרוֹ, אִם חלילה ישאל שאלות. ערב פורים, בְּלִילָה של ה"גאלה" לכבוד נדבני "קרן שְׁנוּרְמָן" (הם באו ב־charter ישר מניו-יורק לנתב"ג ומשם - לְאוּלָם) הוצגה הצגת ה-100 בחסות הנשיא וראָה"מ והפנסת. על גג הבניין זהרו שתי הַדְּלָ"תִים (דנקו דגו) בְּנִיאוֹן. גולדמן, אמן השְׁנֵטְאָז, כבר הבין כי הערב צפויה לו בונאָנָה: מי שהמלך חָפֵץ בִּיקְרוֹ יהא זה שִׁיכָב על הסוס. המלך היה השחקן הראשי והסוס (אם לא חמור) האמרגן הזה, הפְּרָאִיר. שוט הַזְרוּז, הסחיטה והלעג היה הפסוק המופְּר: "לא מתחשק לי לצאת לבמה, מר דגן, אין לי mood, אין לי מוֹזָה". קריאות הקהל הנזעם בְּאוּלָם היו אש מסייעת, תמיד. זה עבד עד היום ועבד כמו שעון, זה מוכרח לעבוד גם הפעם. גולדמן הסופֶר-סְטָאר אין לו תחליף ודגן נֶעֱבָעָף אין לו ברירה... אך שומו שמיים, שלא כצפוי זה פתאום לא הרתיע את דנקו. ואם גם בכך עוד לא די הוא פשוט לא הושיט לו לגולדמן שום שטר. -"אל תצא לבמה," נתקמרו שפתותיו בְּחִיּוּךְ מיסתורי אך רגוע. -"מה פירוש 'אל תצא'?" שאל סאמי, מופתע, "הרי כל הקהל מחכה!" -"יחפה," הימהם דנקו, "אם אין לך mood להופיע הערב - תנוח." -"מה זה 'תנוח'? ומה תספר לנשיא, לראָה"מ, לכולם?" -"לא צריך לספר להם פלום, הם יראו הצגה מעוֹלָה," חִיָּף דנקו. -"איך?" נתקף גולדמן בְּשׂוֹק, "בלעדי? הרי אין לי תחליף. זה אֶבְסוּרְד! -"נמצא כבר תחליף," נשף דנקו ב־cool סטואיקני בקְצָה המיקטרת, "גם תיאטרון-האֶבְסוּרְד עוד נחשב תיאטרון. לך תנוח, ביג סְטָאר... -"איך תמצא לי מחליף? תתקשר לעולם-האמת? אל ריבוינע של עוֹיְלָם? 'שְׁלַח לי דחוף את רַב טְבִיָּה' תאמר לו? 'נשיא-המדינה מחכה'?" -"בדיוק," אמר דנקו, "חִפָּה ותראָה" וחיג אל הד"ר שפירא, זה הממתין לו בבית עם פְּרֻדְקִין כמו sprinter לאות-הזינוק. "ריבוננו של עולם," אמר דנקו בטלפון, "אין אימפּרֶסָאריו כמוך. אתה מעלה ומוריד הפקות על בימת עולמנו יום-יום. שְׁלַח לי ברוב חסדך איזה טְבִיָּה הגון שאינו רודף-בצע ולא כפוי-טובה מסוחרר-הצלחה שהשְׁתָּן עלה לו לראָש." הוא הצמיד את שפופרת הטלפון (פּוֹנְקָט!) אל אוזנו הרוטט של גולדמן. גולדמן, תְּקוּף-הֶלֶם, הקשיב ושמע קול מופר אבל לא-מזוהה. אפילו באוזנו של אַתְאִיסְט כסאמי גולדמן צילצל הקול כמין חיוג ישיר מְשָׁמִי-עליון. -"אוקי, מר דגן," נתפצח הבַּאס השְׁלִיאִינִי כמו מתוך רעם, כקול אלוהים העוֹנָה לאיוב מְחַשְׁרֶת סערה מיקראית, "כִּינֹן שאינני סובל פּוֹיְלָע-שְׁטִיק וְיָקָר לי גם היום מותר אדם מן הבוֹהֶמָה, אֶשְׁלַח לך תיכף, בְּדוּאָר אקספרס, את הטְבִיָּה הטוב מכולם." -"אני לא מאמין," צרח סאמי נרעש, "תן לי cash ונגמור עם זה, דנקו!" -"הרי אין לך כֶּף להופיע הערב," כך דנקו. -"לא, יש לי כבר, יש!" -"צר לי, כך דנקו, 'פעת לי אין כֶּף לשלם לך, סאמי. נגמור לי." -"מה כבר נגמר?" שאל גולדמן, היֶסְטֶרִי. -"ה-mood, 'פִּימְפֶם לו דנקו במיקטרת, 'לא ה-cash... -"מה שתגיד-אֶעֱשֶׂה," יָבַב גולדמן כמין S.O.S של טובע. -"לא יעזור כבר. איחרת," כך דנקו, "רק מה, תסתכל בחלון." גולדמן, כמו זומְפִי, קָרַב לחלון בלי לקלוט מה קורה לו, וּלְמָה. לרגע חשש פן יועף בידי דנקו מֶשֶׁם לחצר שתחתיו. כך נורו לוֹיִינִי הַטְּרָאפֶץ מלועו של תותח שם, ב-Circo Gonzales. כך הוּעָף הוא עצמו ממיטה חטופה זו של אנה-מארְיָה, עִירוֹם. -"מה אתה רואָה?" זרק לו דנקו, קר, סְרָקָאֶטִי. -"את הבית של ד"ר שפירא, סח סאמי. -"ומה קצת מְעַבֵּר לזה?" -"בית-הקברות הישן," גימגם גולדמן, מרטיט כמו מנה של קְרִיש-גִ'לִי. -"אוקיי, אז עכשיו: מי קבור שם, מר גולדמן?" שָׁב דנקו לשאול, כְּמוֹרָה. -"גדולי האתמול," פלט סאמי כמי שנבחן בעל-פה בהיסטוריה, "מר גרוס ומר בוס והד"ר ביג-שוס, כל הקנאקערים של פעם, האָח"מ, ה-V. I.P. -"יופי! אז מה משותף לכולם אם מותר לי לשאול?" חקר דנקו. -"לא זוכר, המוֹרָה." -"שפולם האמינו שאין להם, מותק, תחליף..."

ז'אק אוֹחִיוֹן, מנהל-הבמה, שירבב ראש ולחש: "מתחילים כבר!" מצד האולם נשתתקו הצווחות והורגש: ממתנים לפתיחה. סאמי מיהר לכיוון הבמה אבל דנקו חסם לו כל דרך. "אתה נשָׂאָר פֶּאָן, אדוני," סח בתוקף, לופת את זרועו כְּבִצְבָת. בו-בְּרָגַע הגיח מִבֵּין הקלעים, מְאוּפֶר למישעי, בתלבושת, טְבִיָּה נוסף, בְּזֻקָן וקְסֶקֶט, וְהָרַעִים בקול בָּאָס: "ערב טוב!" זה היה חיזיון ההולם לא "פְּנֵר על הגג" אלא "שני קוֹנִי-לְמָל". כמו תאומים, כמו מְרָאָה מול מְרָאָה, כמו כפילות בעיניו של שיפור: טְבִיָּה מול טְבִיָּה, זָקָן מול זָקָן וקְסֶקֶט מול קְסֶקֶט, דוּפְלִיקָאֶטִים. את הדרמות הכי מפתיעות, כאמור, לעולם לא יִרְאָה הקהל. גולדמן, נפתל באגרוף-הברזל של דגן כתולעת על קָרְס, ראה בעיניים כְּלוֹת את כְּפִילוֹ מנתר כמו צעיר לבמה. פְּרֻדְקִין, בְּמֶטְמוֹרְפוּזָה פנטאסטית, הפך כאן מְפִיָּגֶר לְשִׁלְיָגֶר, מְתָקָן אֶלְטָעֶר קְאָקָעֶר שיצא מְפָלל שימוש כבר, לְזָה של מטאטא חדש, נכון לכל עימות. מי שנחשב עד אתמול בעיני כל רופאיו

לסוס מת גריאטרי, למי שרגלו האחת כבר בקבר בעוד השנייה ב-stand-by - פתאום קל כצבי הוא ועז פארי וכולו רוח-קרב ואמביציה, דולג על הרים, מקפץ על גבעות, כמו הושקה בשיקוי-

עלומים. -"אני!" זעק סאמי שנוק-קול כאומר: "זה אני משחק פה את טבקה!" -"אתה", צחק דנקו נינוח, "אתה מ'פוט', אדוני הסחטן". בצד היה ד"ר שפירא ערוך עם פליו בחביון הקוליסות (מה שקרוי בעברית-של-שבת "הקלעים") בעומקי הבמה. ארוך פנחש שנלפת, שד וְשָׁבֵר, סביב לובן חזה קליאופטרה, נכרך סתוסקופ מפותל ושחור על חלקת חלוקו הלבן. הוא הכין את עצמו למיקרה שה"סטאר" הזקן יתמוטט מול הראמפות, אם מחולשת אותו גוף אלטע זאכן ואם מחדות-התרגשות. אך נכח עיניו המומות-האטראקציה, עיני סקפטקן מדיציני, ריקדה לה תחיית-המתים וזימרה לה את "לוא הייתי רוטשילד" כמו אקטיווצ'יק בן עשרים...

דבר פיטורי השחקן-הסחטן היה "סקופ" שבדחילו ורכילו דשה בו כל התיקשורת, כתובה ומוקלטת, בטון "מה נשמך?". שני הצהובונים, שבפטים של קרב-הריטינג וקרב-האזנות-הסתר בין בעליהם עדיין היו צהובים זה לזה, נשתוו בפתאום במפתיע על צהב אחיד בו הרקיעה צהבת ה"שונד" לשיאים חדשים. שניהם נדרזו להפיץ בחוצות הערים הוצאה מיוחדת אליה נלוו תצלומי פאפאראצים בגודל close up, "פליבוז" סטייל. "פרדקין דפק הופעה מהממת", בישרה בשניהם בשניהם הכותרת (בצבע, על פני ארבעה טורי רוחב) "וגולדמן חטף גול עצמי". בכל פינה בעיר, בקניונים, באוטובוסים, סיפרו איך החיתאך תקע שם פנדל לצעיר. איגוד הגימלאים ונבחריו בקואליציה דרשו להעניק לפרדקין את "יקיר הדור". חברת תרופות-הפלא supernatural הנפיקה הורמון מתדש-נעורים בשם "פרדקינג", תכשיר הבולם הזדקנות. בעם בו כל אזרח נוהג יום-יום, כבעל-בית, להיכנס חופשי למיכנסיו של הזולת וינצר-המציצנות חוגג כל בוקר ח'אפלה על כל סקנדאל ומלקק שפתיו בהנאה, הפך עונשו המר של סאמי גולדמן את וסמל למה שצפוי לו למי שעניינים גדולות לו יותר מראשו. בארץ האוכלת יום ולילה את יושביה (שהם עצמם אוכלים בטראנס בולימי זה את זה) אין עוד שימחה אמיתית וספונטאנית, עזה ושווה לכל נפש, כמו זו החוצה גבולות-גיל-מין-וסקטור והקרויה (משלי י"ז, ה') שימחה לאיד. כל בעלי הטורים מושחי הקולמוס מיהרו להודיע כי סוסקין זנחה את אישה הצעיר לטובת בעלה הראשון. זאת היתה, כמו תמיד, אינפורמאציה חלקית ומאוד-מאוד לא מדוייקת: סוסקין רצתה אבל פרדקין נשמר לנפשו לא לשאת אותה שוב. "בשביל טיפת חלב בכוס קפה", אמר בנחת, "אין לי שום צורך לרפוש בעלות לא על 'תנובה', לא על 'שטראוס', וגם לא לקנות פרה." סוסקין, שלא אהבה את אותן השוואות מחמיאות עם הרפת (אף כי עדיין היתה גיזרתה מרופדת באי אלה איזורים פרתיים) שמרה על דממת-אלחוט פי לא היתה על סטאטוס אשתו פי אם על תקן של מועמדות בלבד.

אך פרדקין עצמו נעשה כאן פתאום אישיות ציבורית מבוקשת. בכנס הרצליה וכנס קיסריה הוזמן לשאת נאום-פתיחה על פער-הדורות. אפילו ראש-הממשלה חטף ממנו שטוזות ולא פחות הרמטפ"ל ושר-הביטחון. הוא אמר: "רבותי, גם זקנים בני דורי לא חוסנו מעונשו של היצר. גם אנו נדחפנו, חרפנו, נאפנו, רדפנו יוקרה ושלטון. אך בכל זה ראינו דפקט, side effect, והיתה לנו בוש ה אם התגלה אצלנו שרץ - מה שפיוס, בדורכם, דור הקפוז' לי, פשוט נעלם מן הנוף. אנחנו נזהרנו, בני, כמו מאש, מנגע השחיתות שאצלכם הפך לנורמה. אנחנו ראינו בקראנק ששמו עוני חרפה על המצפון (פי עוד היה לנו מצפון). אצלנו, אם שוב לא זכו באמון, הלכו לשדה-בוקר, לא נדבקו לפופו-זי-צ'יה. אצלנו, אם הבטיחו הבטחות ביום-הקלפי, הבדילו בין הבטוחים לאויף תוחס, קורץ און שארף."

כל האולם, כמו בסצינה של "המלט", הבין שזה to be or not to be, לא מאגנה חארטה. כאן, בפורים, שהוא חג התחפושות, קורע איש הפורים-שפיל את כל המסכות. הוא סיים את דבריו ונפלה שם שתיקה, פזאת ששום אח"מ אף לא העז למחוא כפיים. "שוין", הפטיר פרדקין, "סיימתי, אך איך אמר בך נר בזמנו: כל החשבון עוד לא נגמר..."